

Технології соціальної роботи з жінками

1. Специфіка соціальних проблем жінок.
2. Соціальна робота з жінками у західних країнах.
3. Технології соціальної роботи з жінками в умовах сучасної України.

1. Однією з характерних ознак розвитку світового співтовариства в останні десятиліття є посилення уваги до **жіночих проблем**. Про це, зокрема, свідчать визнання прав жінок як винятково важливої складової частини прав людини, розробка та прийняття Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок (1979), проголошення ООН Міжнародного року жінки (1975), Десятиліття жінки (1976-1985), проведення міжнародних та всесвітніх конференцій, присвячених розгляду питань становища жінок у суспільстві.

Основною причиною виділення жінок в особливу соціально-демографічну групу і специфічну категорію клієнтів соціальної роботи є виконання ними генеративної функції, тобто наявність у них здатності до дітонародження, що є біологічною передумовою цілого переліку культурних і соціальних наслідків.

Ця здатність, з однієї сторони, з перших етапів існування людства забезпечувала продовжуваність роду, а з іншої сторони, була великою небезпекою для нестійкої, крихкої системи життєзабезпечення традиційних суспільств (громад) минулого, в яких добування засобів прожиття завжди було пов'язане з великими труднощами, а наявність "зайвого, рота" могла призвести до недоїдання і голоду.

Тому в патріархальних суспільствах склалась (і дожила практично до нашого часу) своєрідна фемінофобія - страх перед жінками і недоброзичливе до них ставлення.

Крім того, підпорядкована роль жінок у статеворольовому поділі праці, неможливість для переважної більшості жінок самостійно забезпечувати себе і дітей засобами до існування сприяли укоріненню уявлень про їхню неповноцінність, необхідність керівної ролі чоловіка, обмеження життєдіяльності жінок виключно сімейним колом, "природним біологічним призначенням" жінки.

Не дивлячись на масштабні демократичні зміни, що відбулися в ХХ ст. і суттєво змінили як становище жінки, так і ставлення до неї зі сторони суспільства, головна проблема жінок - поєднання сімейних і позасімейних, материнських і трудових обов'язків - продовжує зберігати актуальність.

Індустріальна і постіндустріальна епохи, поява нових сфер зайнятості, що вимагає від працівників не наявності фізичної сили, а спритності, уваги, навченості, з однієї сторони, створили потребу у жіночій, порівняно дешевій робочій силі, а з іншої - вперше надали жінкам можливість самостійно забезпечувати себе і своїх дітей засобами до існування, використовуючи соціально схвалювані способи.

На жаль, зворотною стороною подібного об'єктивного і, безумовно, прогресивного процесу стала "подвійна зайнятість" жінки - на роботі і дома, бо відповідно до традиційного поділу домашніх обов'язків жінка несе основне навантаження у веденні домашніх справ. Тільки в найбільш демократично розвинутих суспільствах спостерігаються зміни подібної традиції на користь жінок.

У зв'язку з посиленням жіночого руху в 60-х рр. ХХ ст. в органах державного управління країн Заходу з'являються структури, на які покладається обов'язок захищати права жінок, розпочинається розробка та реалізація національних жіночих програм, зростає кількість жіночих неурядових організацій, об'єднань, наукових центрів, що досліджують жіночі проблеми. Водночас створюються додаткові робочі місця, розгалужена система соціальних служб для жінок.

На відміну від Заходу в колишньому СРСР вважалося, що соціалізм гарантує рівноправність чоловіків і жінок уже самим фактом свого існування. Жінці відводилися дві основні ролі - "трудівниці" та "матері". Їх виконання призводило до подвійного навантаження в умовах відсутності належних умов побуту, сфери обслуговування та соціальної допомоги. Задекларована рівноправність на практиці оберталася витискуванням жінок на периферію

політичного та економічного життя, "фемінізацією" окремих галузей з низькою оплатою праці, погіршенням стану здоров'я жінок та їх психологічного самопочуття, зростанням масштабів соціальних проблем, багато з яких були "закритими" (наприклад, аборти, раннє материнство, жіноча злочинність, проституція, насильство). Наявність цих проблем не визнавалася, вони не досліджувалися і не знаходили свого розв'язання на державному рівні.

Протягом останніх років у соціально-політичному, економічному, культурному житті України відбулися суттєві зміни (усвідомлення та визнання у суспільстві актуальності жіночих прав та проблем, створення державних структур та заснування цілого ряду неурядових організацій, спрямованих на поліпшення становища жінок). Роль українського жіноцтва в усіх суспільних процесах об'єктивно зростає. Жінки становлять більшість населення України. За даними останнього перепису населення (2001 р.), їх на три з половиною мільйони більше, ніж чоловіків. Їх рівень освіти в середньому вищий, ніж у чоловіків, вагома частина жінок зайнята у народному господарстві України.

Однак, незважаючи на певні досягнення, жінки й сьогодні залишаються незахищеними, їхнє життя сповнене багатьох проблем. Особливої гостроти набула суперечність між:

- ◆ декларуванням рівноправності жінок і чоловіків, проголошеної у міжнародних документах, які ратифіковані Україною, і реальною тенденцією до обмеження можливостей участі жінок у керівництві державою, у досягненні високого соціального статусу, економічної незалежності;
- ◆ визнанням важливості реалізації творчого потенціалу жінок як рушійної сили забезпечення сталого розвитку світового співтовариства і реальним "вимиванням" жінок, у тому числі й жіночої молоді, на периферію суспільно-політичного та економічного життя;
- ◆ спробами органів державної влади та управління створити цілісну концепцію соціальної підтримки жінок й відсутністю системи та механізмів її реалізації; недостатніми темпами розвитку соціальних служб для жінок, наукових структур, котрі досліджували б жіночі проблеми і розробляли обґрунтовані рекомендації щодо їх розв'язання;
- ◆ необхідністю відмови від стереотипних патріархальних уявлень про жінок, систему їхніх життєвих цінностей та практикою зображення жінок у спотвореному, принизливому вигляді у засобах масової інформації. Це негативно позначається на становищі жінок, знижує їхню самооцінку, блокує готовність до самореалізації й погіршує психологічне самопочуття, породжує невдоволення своєю статтю.

Високий ступінь залучення жінок у трудову сферу зумовлює серйозну загрозу безробіття. Особливо уразливою категорією на ринку праці є жінки, слабо захищені в соціальному плані: особи, котрі мають малолітніх дітей, дітей-інвалідів, самотні матері, жінки, які недавно закінчили навчальні заклади або, навпаки, мають перед пенсійний вік, жінки військовослужбовців, які втратили кваліфікацію через часту зміну роботи.

Можна говорити про процес загальної деінтелектуалізації жіночої праці, тому що ринок зайнятості пропонує жінкам роботу в основному у сфері обслуговування, а сфера прийняття рішення будь-якого рівня все більше вважається прерогативою чоловіків.

Заробітна плата жінок складає близько 70% заробітної плати чоловіків. Середній розмір пенсій жінок відстає від середнього розміру пенсій чоловіків. Робочий тиждень жінок, які працюють в народному господарстві, довший, ніж у чоловіків, за рахунок праці вдома. Останню ж ніде і ніколи не вважають виробничою працею, хоча вона забезпечує життєздатність переважної більшості українських сімей. Жінки, які мають у середньому більш високий рівень освіти, ніж чоловіки, займають менш престижні та оплачувані посади; серед управлінців вони складають меншість, а на вищому рівні майже не репрезентовані взагалі.

Відсоток жінок у Верховній Раді України невисокий, хоча у радах місцевого рівня він значно вищий. У більшості жінки в Україні є сторонніми спостерігачами, вони знаходяться на узбіччі політичного життя і дуже часто страждають від невиважених рішень, що приймаються більшістю чоловіків.

У багатьох країнах світу популярним є секс-бізнес (до якого все більше втягуються українські жінки) у його легальних та нелегальних формах. Він приносить величезні прибутки порівняно з іншими сферами. За даними експертів ООН, торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації за рівнем прибутковості стоїть після торгівлі наркотиками та зброєю.

Зниження соціального статусу і рівня життя жінок призводять до погіршення їхнього здоров'я, в тому числі вагітних жінок і матерів, які годують немовлят, до несприятливих наслідків у здоров'ї дітей. Загальна нестабільність і невпевненість у завтрашньому дні негативно впливають на моральний і психосоматичний стан наших співвітчизниць.

Прикрим є факт латентної дискримінації, коріння якої - у громадській свідомості, стереотипних уявленнях про ролі чоловіків та жінок у суспільстві.

Така ситуація у сфері соціостатевих відносин отримала у соціологів визначення "тендерна асиметрія".

Сприйняття жінок як вразливої групи населення та надання їм соціальної допомоги, включаючи медичні, освітні та просвітні послуги і створення додаткових можливостей для участі у прийнятті рішень на рівні місцевих громад, держави, суспільства в цілому та зменшення тендерної нерівності, стають складовими забезпечення сталого суспільного розвитку. Гасло "демократія мінус жінка - не демократія" є актуальним для сучасного розвитку українського суспільства.

2. Зважаючи на те, що зарубіжний досвід **організації соціальної роботи з жінками** значно довший за часом, багатший за своїми здобутками, ніж український, звернемося до його аналізу.

У західній практиці набули поширення такі моделі соціальних служб для жінок.

Притулки для жінок (чи так звані "Будинки для жінок"). Притулок - це місце, де жінка сама або разом із дітьми може тимчасово перебувати, якщо вона зазнала насильства або існує його загроза, у разі відсутності житла, засобів для існування, іншої небезпеки для її життя. Мета діяльності притулків полягає в тому, щоб забезпечити найнеобхіднішою швидкою допомогою та здійснити (повністю чи частково) на подальшому етапі соціальну реадaptaцію жінок. У притулках жінок забезпечують не тільки житлом, харчуванням, а й соціальними послугами, у перелік яких входять консультації юриста, лікаря, психолога, професійне навчання, надання необхідної інформації, конкретна допомога у налагодженні стосунків з державними структурами для вирішення проблемних життєвих ситуацій. Як правило, адреса притулку, відомості про його клієнтів не афішуються.

У притулку одночасно можуть перебувати до декількох десятків осіб упродовж певного терміну. Після першого етапу адаптації соціальні працівники шляхом консультацій, індивідуальної та групової роботи, що спрямована на розробку плану дій на майбутнє, намагаються допомогти жінкам. При цьому точка зору спеціалістів не нав'язується.

Притулки можуть фінансуватися за рахунок державного чи місцевого бюджету, благодійної допомоги. Але є випадки, коли за перебування в притулку жінка має платити. Проте платня досить низька.

Іноді притулки мають спеціалізований характер, наприклад, існують такі притулки, де надають допомогу неповнолітнім матерям чи здійснюють соціальну реадaptaцію жінок - жертв сексуального насильства тощо.

Центри інформації для жінок. Надають інформацію щодо прав жінок в усіх галузях життя (консультації з сімейного права, забезпечення права на працю, соціальну допомогу та ін.). У Центрі можна довідатись про служби професійної підготовки, різні громадські організації, форми організації дозвілля, ознайомитись з літературою, періодичними виданнями для жінок.

Інформаційні Центри можуть бути комплексними (дають відповіді на різноманітні питання з багатьох аспектів) та спеціалізованими (наприклад, допомагають інформацією та консультаціями з проблем виховання чи здоров'я, наркоманії чи СНІДу). *Багатoproфільні жіночі центри*, що пропонують комплекс послуг клієнткам, функціонують у багатьох

зарубіжних країнах. Вони відрізняються за обсягом послуг, що надаються, кількістю клієнток, механізмами фінансування. Наприклад, у США працює мережа центрів "Жіночий будинок". У межах "Жіночих будинків" реалізуються численні тренінгові програми, діють об'єднання за інтересами (гуртки співів, дизайну, вивчення іноземних мов і ін.), проводяться консультації спеціалістів, працюють спортивні та інші секції, надаються сервісні послуги. У центрі працюють психотерапевти, психологи-консультанти, сексологи, соціальні працівники, волонтери.

Центри допомоги молодим матерям мають на меті надання допомоги перш за все неповнолітнім матерям, які опинилися у складній життєвій ситуації після народження дитини. Як і притулки, центри вирішують проблеми житла, харчування для неповнолітніх мам, які не мають достойних умов для догляду за дитиною. Центр бере на себе забезпечення медичного догляду за станом здоров'я молодої матері та її дитини, здійснення навчальних та просвітницьких програм. Жінка має можливість перебувати в центрі тривалий час, наприклад, до досягнення дитиною 1,5-2-х років. За цей час багато мам встигають пройти курси професійної підготовки.

В окремих навчальних закладах (наприклад, в існуючих у ряді західних країн жіночих коледжах) впроваджено спеціальні програми, мета яких - створити умови для здобуття освіти жінками, що опинилися в скрутних ситуаціях, у тому числі й неповнолітніми мамами та матерями, що самостійно виховують дітей.

Спеціалізовані служби, що займаються розв'язанням проблем жіночого безробіття. Служби, що займаються розв'язанням проблем жіночого безробіття, мають інформаційний банк даних про наявність робочих місць і центри, які здійснюють професійну підготовку, перепідготовку, стажування, у тому числі спеціальні програми з професійної підготовки жінок.

Важливою складовою кожної програми з професійної підготовки є психологічні тренінги, курси, які допомагають жінці подолати комплекс неповноцінності, повірити в свої сили. У західній практиці приділяється велика увага підготовці жінок до підприємницької діяльності.

Бізнес-інкубатор одночасно виступає як підприємство, соціальна служба і навчальний центр. Адміністрація бізнес-інкубатора реалізує навчальні програми, організовує консультації спеціалістів (юристів, психологів). Також використовується принцип взаємодопомоги, здійснюється обмін досвідом і контактами, проводяться тренінгові курси для майбутніх жінок-підприємців.

Соціальні та освітні програми для жінок, які скоїли злочин, спрямовані на корекцію поведінки, підготовку до гідного життя після повернення на волю, профілактику правопорушень. Головним завданням соціальної та виховної роботи стає збереження почуття людської гідності, особистісний розвиток. У жіночій тюрмі штату Індіанополіс (США) жінки за час відбуття покарання мають можливість підвищити свій освітній рівень, виконати навчальні програми шкіл, коледжів, університетів, скласти відповідні іспити й отримати дипломи. Фонди бібліотеки тюремного навчального центру становлять близько 6 тисяч книг, з них майже 2 тисячі - це різна юридична література.

Цей перелік моделей західного досвіду поки що залишається перспективою для практики соціальної роботи в Україні.

3. Політика стосовно жінок - це правові, політичні, економічні, соціальні заходи та дії, які спрямовані на жінок як соціально-демографічну групу у суспільстві. Не можна ототожнювати два принципово різних напрямки політики - політику стосовно жінок та політику стосовно сім'ї. Сім'я - дуже важлива сфера реалізації жіночої особистості. Але зведення всіх проблем жінок до проблем сім'ї є некоректним. Жінки мають велику кількість проблем й поза сім'єю, і тому політику щодо жінок не можна обмежувати лише сімейною сферою.

Основні завдання державної політики в Україні стосовно жінок полягають у тому, щоб узгодити позиції документів державної нормативно-правової бази щодо становища

жінок з вимогами міжнародного законодавства для забезпечення дотримання прав жінок в єдності з правами та основними свободами людини; створити правові норми, необхідні для здійснення на практиці конституційного принципу рівних прав та рівних можливостей; забезпечити умови для повноправної участі жінок у прийнятті рішень на всіх рівнях управлінської діяльності; відроджувати і розвивати історичні, культурні, духовні традиції ставлення до жінки в суспільстві; формувати громадську думку щодо державної політики стосовно жінок; сприяти забезпеченню та контролю за дотриманням рівних прав на ринку праці; забезпечити охорону здоров'я жінок та безпечне материнство; відпрацювати нормативні акти та механізми їх втілення для запобігання насильству стосовно жінок; підвищувати правову грамотність жінок стосовно їх власних юридичних прав; забезпечити координацію дій та заходів державної політики щодо жінок на національному, регіональному та міжнародному рівнях.

Новий етап у роботі з жінками розпочався у 1996 р., коли в Україні було створено Міністерство України у справах сім'ї та молоді - вищий орган державного управління, покликаний формувати політику щодо жінок. У 1999 р. Верховна Рада України схвалила Декларацію про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок. Напрями політики стосовно жінок відображено на схемі 17.1.

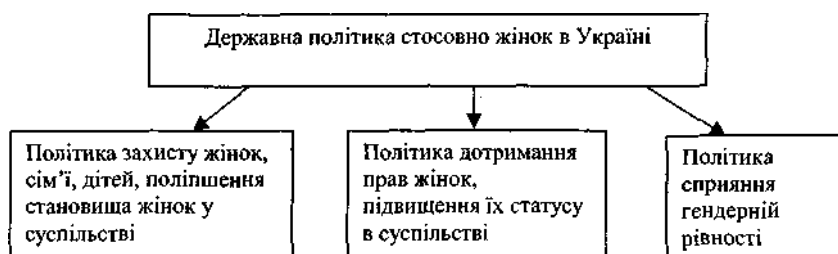

Схема 17.1. Соціально-політичні орієнтири державної політики щодо жінок в Україні

Державне управління, формування державного механізму поліпшення становища жінок передбачає необхідність утворення, крім центральних органів влади, відповідних структур на місцях. У всіх обласних та міських державних адміністраціях створено управління (відділи) у справах сім'ї та молоді. Вони забезпечують реалізацію на відповідній території державної політики з питань статусу жінок і підвищення їхньої ролі в суспільстві, рівних можливостей для участі жінок і чоловіків у всіх сферах життя.

Говорячи про тендерні напрями соціальної роботи в Україні, можна виділити три типи завдань у галузі надання допомоги жінкам: порятунок їх життя і здоров'я; підтримка соціального функціонування і соціальний розвиток (схема 17.2.).

Для порятунку життя і здоров'я жінок і дітей можуть використовуватися притулки-стаціонари, кризові центри, захистки з комплексом соціальних послуг (психологічна і медична реабілітація, юридичне консультування і правовий захист, допомога в отриманні чи відновленні документів тощо). Звичайно, надання допомоги в надзвичайних умовах не вирішує соціальних проблем як таких, але здатне іноді врятувати життя жінок чи їхніх дітей.

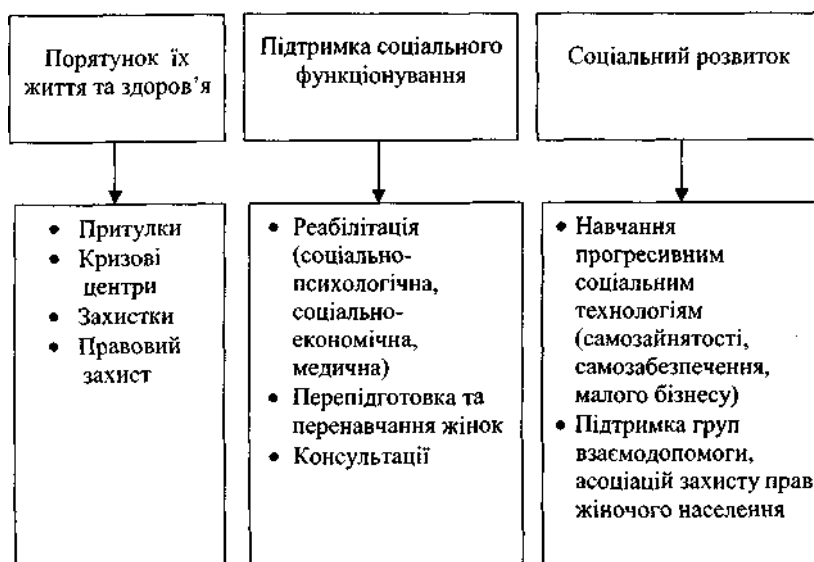

Схема 17.2. Напрями соціальної роботи щодо надання допомоги жінкам

Підтримка соціального функціонування носить більш довгостроковий характер і потреба в ній визначається складнішою сукупністю причин. Відповідно і технології, що застосовуються при цьому, різноманітніші: всі адекватні види соціально-психологічної, соціально-економічної, медичної реабілітації і підтримки жінок у складній життєвій ситуації. Найважливішим засобом соціальної і трудової реабілітації слід вважати перепідготовку чи перенавчання жінок більш потрібним професіям.

Консультації чи інша правова допомога можуть сприяти захисту прав жінок у випадку сімейних конфліктів чи майнових суперечок, у будь-якій ситуації, коли через недосконалість нормативної бази чи особливості свого соціального статусу жінки знаходяться у вразливому становищі.

Соціальний розвиток може забезпечуватися через інформування жінок, навчання їх прогресивним особистісним вмінням і соціальним технологіям, включаючи технології самозайнятості і самозабезпечення, малого бізнесу. Важливе значення має підтримка груп самопомоги і взаємодопомоги, асоціацій захисту громадянських, соціальних і інших прав різноманітних страт жіночого населення.

Всі ці три типи завдань, як правило, виконуються соціальними працівниками разом із співробітниками різних сфер соціального комплексу - правоохоронними органами, службами зайнятості, медичними і освітніми закладами.

Зупинимось на конкретних технологіях роботи з жінками в Україні.

У соціальній роботі з жіночою молоддю науковці наголошують на пріоритетності її освітнього компоненту. Історичний і сучасний зарубіжний досвід свідчить про те, що жіноча освіта відіграла і відіграє роль найвпливовішого інституту соціалізації. Рівень жіночої освіти корелює з рівнем дитячої та материнської смертності, репродуктивного здоров'я та загальним рівнем задоволення життям. Першим проектом соціально-педагогічної роботи з дівчатами стала Вечірня жіноча гімназія, що була створена у Києві наприкінці 1990 р. Вечірню жіночу гімназію було зорієнтовано на: створення умов для формування особистості з урахуванням психофізіологічних та соціокультурних відмінностей статі; розвиток у дівчат готовності брати участь у благодійній діяльності; здійснення орієнтації на вибір професії соціального працівника; використання нових можливостей для співробітництва з міжнародними та національними жіночими організаціями, асоціаціями, благодійними фондами та ін. Результатом діяльності вечірньої жіночої гімназії стала підготовка лідерів національної жіночої молодіжної організації – Асоціації Гайдів України. У 1996 р. вечірні жіночі гімназії діяли вже у 12 областях України.

Починаючи з 1998 р., успішно працює Київський міський центр по роботі з жінками, створений Київською міською державною адміністрацією як перша вітчизняна модель

державного багатопрофільного жіночого центру. У структурі цього центру розпочав свою діяльність й притулок для жінок. Притулок є соціально-адаптаційною установою, що призначена для тимчасового перебування жінок, які зазнали насильства в сім'ї.

При Харківській міській жіночій громадській організації "Надія" з 2000 р. також діє притулок для жінок. Притулок розраховано на 26 місць. Під час перебування в притулку жінки забезпечуються продуктами харчування першої необхідності, тимчасовим житлом терміном на 1-3 місяці (кожна справа розглядається індивідуально), проходять реабілітаційний курс, отримують безкоштовні консультації та допомогу психолога, юриста, інших фахівців у кризовому центрі при ХМЖГО "Надія", соціальну, гуманітарну допомогу та допомогу в працевлаштуванні. Усі послуги надаються безкоштовно. Жінки, що перебувають у притулку, мають можливість відвідувати навчальний заклад, працювати тощо. Жінки не мають права розголошувати інформацію про місцезнаходження притулку та запрошувати відвідувачів. За час існування мешканцями притулку вже стало 158 осіб: жінки та їхні діти. Середня кількість мешканців притулку на місяць - 10-15 осіб.

Останніми роками набули поширення різноманітні програми з попередження різних форм насильства над жінками, сексуальної експлуатації й торгівлі жінками. Зроблені перші кроки щодо створення коаліцій "Сім'я без насильства", котрі функціонують у Львівській, Житомирській, Херсонській, Одеській та інших областях і сприяють профілактиці насильства в сім'ї.

Значна роль у розв'язанні порушеної проблеми належить Міжнародному жіночому правозахисному центру "Ла Страда -Україна", діяльність якого спрямована на боротьбу з торгівлею жінками та допомогу потерпілим. У 1997 р. "Ла Страда" ініціювала появу телефонної "гарячої лінії", що створило можливості для безпосередніх контактів з жінками - жертвами торгівлі людьми, а також з потенційними жертвами (дівчатами та жінками), які збираються їхати на роботу або навчання за кордон.

Починаючи з 2000 р., за ініціативою "Ла Стради" Україна приєдналася до участі у Всесвітній кампанії "16 днів протидії тендерному насильству", що проводиться вже понад 20 років.

Однією з інновацій в Україні є проект "Соціальне партнерство неурядових організацій та державних служб для захисту прав жінок, які звільнені з місць ув'язнення". На сьогодні в Україні існує 13 виправних колоній для жінок в її регіонах. За останні 8 років в середньому кожного року звільняються близько 5 тисяч жінок. Більшість з них так і не знаходять свого місця в суспільстві - вони не мають ні житла, ні роботи, ні підтримки рідних. Для надання допомоги звільненим з місць ув'язнення жінкам планується задіяти благодійні та громадські організації України, у першу чергу - жіночі.

Важливим напрямом соціальної допомоги жінкам стають програми, спрямовані на професійну підготовку жінок до підприємництва. За сприяння Полтавського обласного управління праці та зайнятості населення в партнерстві з жіночим центром "Порада" у 1998 р. відкрито громадський центр підтримки підприємництва "Полтавський бізнес-інкубатор". Зусиллями працівників центру організуються семінари, інформаційно-консультативна робота з питань започаткування власної справи.

За фінансової підтримки міжнародного фонду "Відродження" в 1998 р. створено бізнес-центр для жінок у Києві, а в 2000 р. - в Ужгороді.

Важливим напрямом соціальної роботи з жінками є сприяння розвитку жіночого руху, співпраця з жіночими організаціями. В Україні динамічно розвивається процес становлення масових жіночих організацій, збільшується кількість недержавних жіночих об'єднань (тільки Міністерством юстиції України міжнародних і всеукраїнських жіночих громадських організацій зареєстровано понад 40), зростає участь жінок у політичних партіях та об'єднаннях, в тому числі і на керівних посадах.

Прикладом комплексної роботи з жінками є діяльність Сарненської районної державної адміністрації Рівненської області, спрямована на створення умов для забезпечення жінкам рівних з чоловіками можливостей брати участь у політичному, економічному та громадському

житті району. З цією метою розроблено заходи:

1. Створення на базі районної центральної лікарні при консультативному пункті "Шлюб і сім'я" психологічного центру для реабілітації жінок, які перебувають у надзвичайних умовах, потерпають від насильства чи стали жертвами торгівлі людьми з метою надання таким жінкам правової, методичної, консультативної і матеріальної допомоги.
2. Поширення прогресивних форм роботи з сім'ями за програмою "Українська родина", спрямованих на відродження національних традицій та обрядів, підтримку та розвиток історичних традицій українського народу, виховання любові до рідної землі, поваги до жінки-матері.
3. Організація і проведення заходів щодо відзначення Дня матері, Міжнародного жіночого дня, Міжнародного дня сім'ї та вшанування жінок -ветеранів війни та праці.
4. Проведення районного та сприяння участі жінок в обласному конкурсі "Жінка року".
5. При формуванні кадрового резерву державної служби району зараховувати до резерву на заміщення посад керівників і спеціалістів не менше 50% жінок.
6. Підвищення кваліфікації спеціалістів, робота яких пов'язана з питаннями проектування та реалізації державної політики щодо сім'ї, жінок, молоді та дітей.
7. Сприяння розвитку жіночого підприємництва через реалізацію програми "Жінка в бізнесі".
8. Сприяння становленню та діяльності жіночих та громадських організацій.
9. Висвітлення в засобах масової інформації заходів щодо підвищення соціального статусу жінок у районі, а також запобігання поширенню у ЗМІ матеріалів, які містять вияви зневажливого ставлення до жінок.

До навчальних програм загальноосвітніх та вищих навчальних закладів району включені теми з проблем запобігання насильству та торгівлі жінками. Ці питання регулярно висвітлюються на шпальтах місцевих засобів масової інформації. Розпочата робота з організації консультативних пунктів з надання медико-психологічної допомоги жінкам та дітям, які стали жертвами насильства або опинилися у скрутній життєвій ситуації.

Підсумовуючи, зазначимо, що соціальна робота з жінками стає важливим напрямом соціальної роботи. Більшого визнання отримують принципи превентивності, врахування соціо-культурних і психофізіологічних особливостей жінок у процесі проведення соціальної роботи. Але оскільки соціальні проблеми жінок невід'ємні від проблем їхніх сімей, дітей, тісно переплетені з соціальними проблемами інших соціально-демографічних категорій населення, всього суспільства в цілому, вони не можуть бути вирішені у відриві від них.

Питання для самоконтролю

1. Поясніть причину виділення жінок у специфічну категорію клієнтів соціальної роботи.
2. Визначіть основні проблеми жінок у сучасному суспільстві.
3. Охарактеризуйте технології соціальної роботи з жінками за кордоном.
4. Визначіть основні завдання соціальної роботи з жінками в Україні.
5. Наведіть приклади конкретних технологій з жінками в сучасній Україні.